

Pastels van Juke Hudig
met een beschouwing van Daniël van Egmond

June 2014

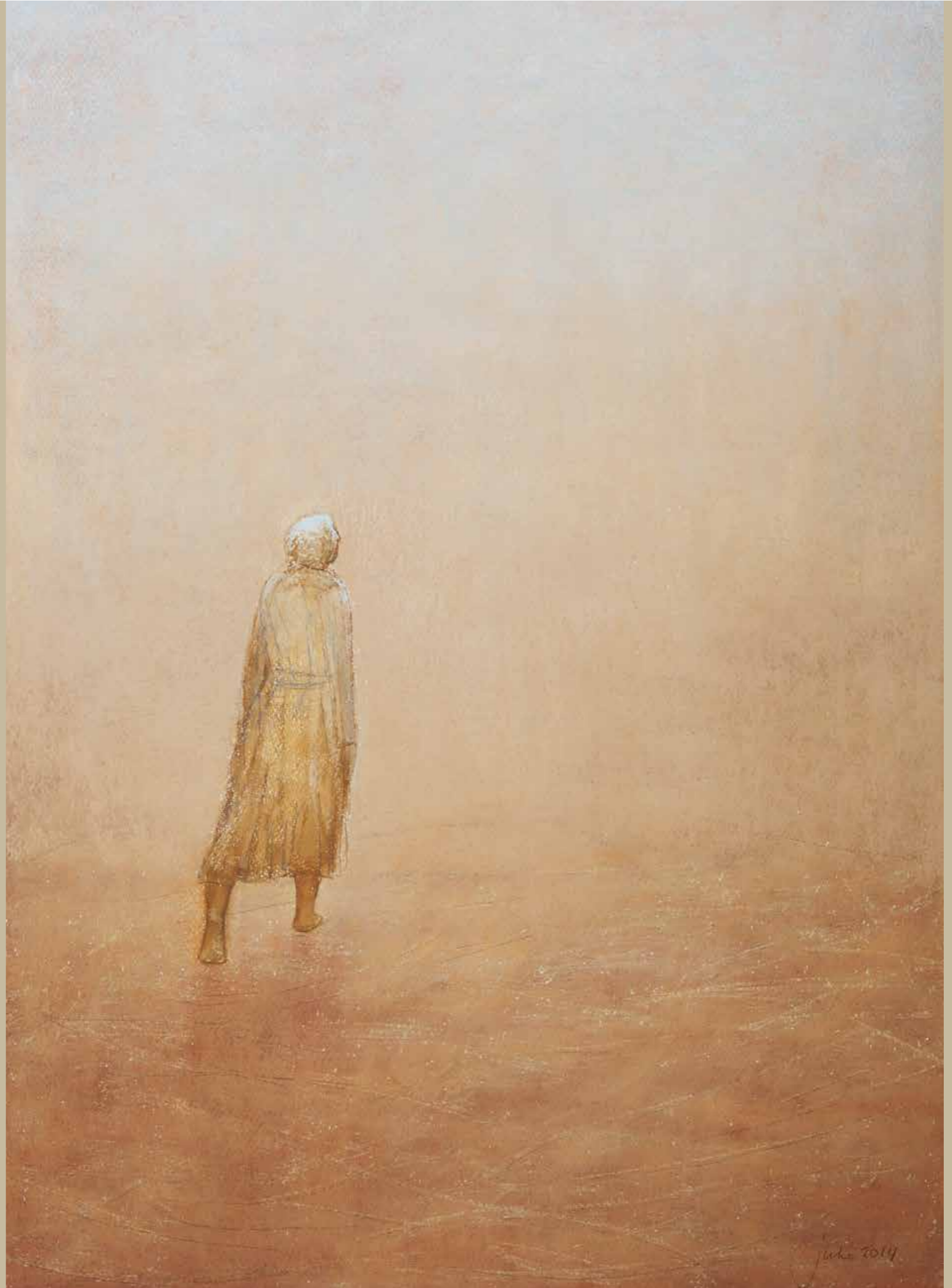

July 2014

Julia

Een kabbalistische beschouwing van Daniël van Egmond

► Vooraf

De 55 pastels van Juke Hudig laten ons in beelden meereizen met Jonah op zijn hoogst bijzondere weg. Die weg van Jonah wordt in onderstaande beschouwing op niet-alledaagse wijze beschreven.

De inspiratiebron voor Juke voor deze serie pasteltekeningen was mijn kabbalistische interpretatie van het boek Jonah. Omdat de vele en vaak complexe kabbalistische aspecten van het verhaal zich niet in dit korte bestek laten vangen, heb ik in mijn uitleg keuzes moeten maken welke aspecten ik wel en welke ik niet nader belicht.

Daarbij komt dat een kabbalistische beschouwing zich niet gemakkelijk laat begrijpen. Dat heeft er alles mee te maken dat het niet met ons gewone begripsvermogen valt te verstaan. De tekst vraagt een andere manier van lezen: een meditatieve houding en de bereidheid om steeds weer opnieuw naar de tekst van Jonah en het commentaar te luisteren. Ongeveer net zoals je Jukes geïnspireerde beelden op je kunt laten inwerken, zo dat zij je in je hart raken. Want alleen in dat mystieke hart kan Kabbalah ontvangen worden.

Daniël van Egmond

► Heilige teksten

Jonah, een boek uit het Oude Testament, is voor zowel het jodendom als het christendom een heilige tekst. Zo'n heilige tekst wordt in orthodoxe kringen gezien als rechtstreeks door de Heilige geopenbaard. Dat wil zeggen dat bij het ontstaan ervan de invloed van de cultuur of de geschiedenis – dus van mensen – geen enkele rol zou spelen.

Voor de wetenschap is dit soort teksten daarentegen niets anders dan louter mensenwerk. Uit onderzoek is immers gebleken hoezeer de verschillende boeken van de Bijbel tijdens hun ontstaan juist wel zijn beïnvloed door de omringende godsdiensten en culturen.

Er lijkt geen tussenweg te bestaan tussen het orthodoxe en het 'verlichte' wetenschappelijke standpunt. Toch is dat schijn. Want ook binnen allerlei religieuze stromingen – en dan vooral die waarin religieuze ervaringen een belangrijke rol spelen – beseft men dat een heilige tekst allerlei historische en culturele invloeden heeft ondergaan.

Alleen al het feit dat zo'n geschrift door een mens is geschreven, maakt het onvermijdelijk dat allerlei aardse factoren de inhoud ervan mede bepalen. Maar dat hoeft nog niet te betekenen dat zo'n tekst dan door mensen verzonnen is. De tekst kan geïnspireerd zijn door de Heilige of door engelen. En naarmate de schrijver ervan ontvankelijk genoeg was, zal zijn of haar eigen opvatting van minder invloed zijn geweest op de inhoud. De heilige tekst is dan het product van de samenwerking tussen de Heilige en/of engelen en de menselijke auteur.

Die auteur schrijft in een bepaalde taal en een taal vormt de neerslag van de geschiedenis en cultuur waarvan die taal een belangrijke drager is. Daarom zal datgene wat die schrijver uit de hemel ontvangt ook in deze, cultureel bepaalde, vorm tot uitdrukking worden gebracht. Een boeddhistische heilige tekst zal bijvoorbeeld daarom alle kenmerken vertonen van een geschrift dat in India of in China is ontstaan. En zo is Jonah een boek dat duidelijk tot een Semitische cultuur behoort.

Het is mogelijk dat wij, als lezers van een heilige tekst, al deze culturele invloeden als het ware tussen haakjes zetten, zodat we via de tekst de oorspronkelijke inspiratie zo zuiver mogelijk kunnen ontvangen. Maar dan moeten

we niet de vergissing begaan om dat 'oorspronkelijke' te duiden als iets dat in het verre verleden de bron van de tekst was. Want dan zouden we die oorsprong binnen onze aardse wereld van ruimte en tijd plaatsen, terwijl – volgens de tussenweg die wij hier onderzoeken – deze inspiratie onze wereld overstijgt en daarom niet iets met het verleden te maken heeft.

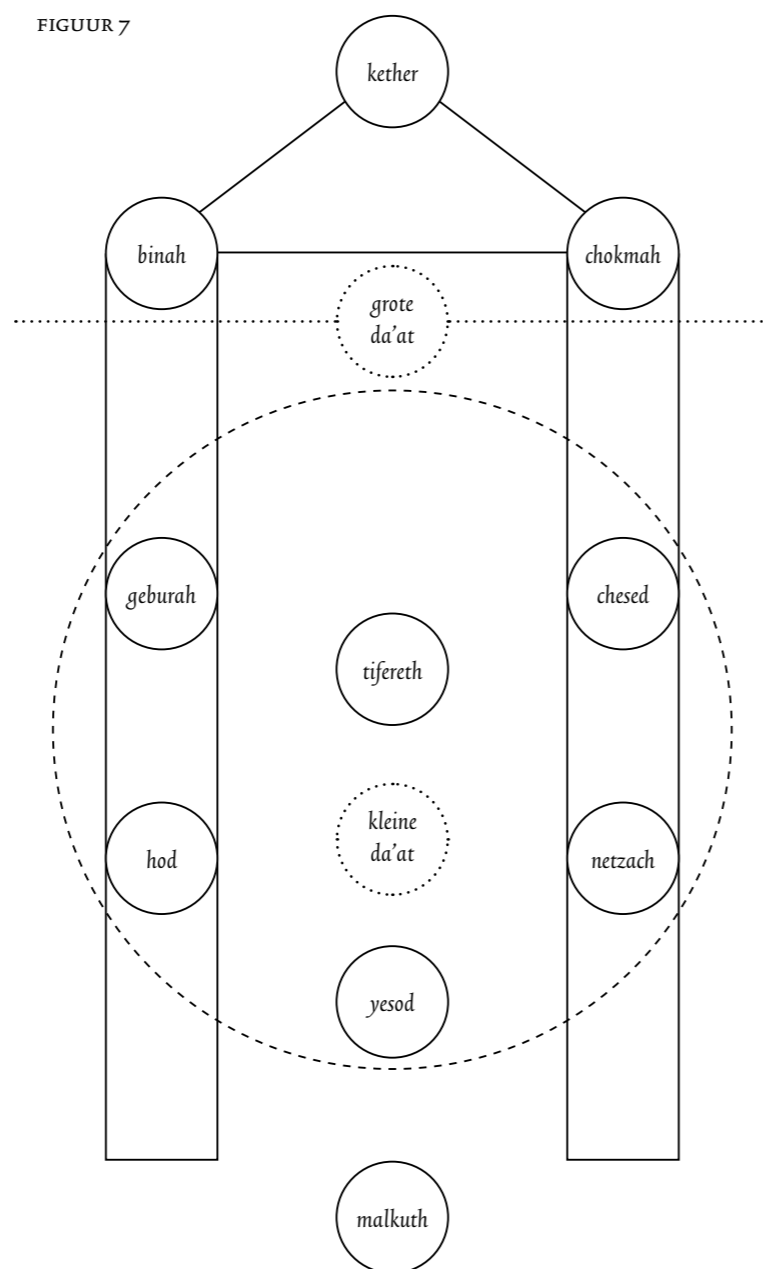
Die oorsprong bevindt zich in wat wel het 'eeuwig nu' wordt genoemd. Dat is een wat ongemakkelijke formulering waarmee geprobeerd wordt uit te drukken dat deze oorsprong niet in termen van onze gewone ruimte en tijd moet worden begrepen.

Als we onze gewone chronologische tijd voorstellen als de omtrek van een cirkel waarlangs wij ons bewegen, dan is de oorsprong het middelpunt van die cirkel. Dat middelpunt kan zich rechtstreeks met elk willekeurig punt op die omtrek verbinden. Een heilige tekst is dan weliswaar een historisch en cultureel bepaald verschijnsel op de omtrek van die cirkel, maar ontleent zijn inspiratie aan het middelpunt. Volgens de mystieke of contemplatieve benadering van heilige teksten is het daarom in principe voor ons mogelijk om via de heilige tekst ontvankelijk te worden voor de 'straal' van inspiratie die deze tekst van moment tot moment met de oorsprong verbindt. Door het beoefenen van meditatie en gebed kan het op den duur mogelijk zijn dat onze ziel als het ware langs die straal omhoog klimt en zo stap voor stap ontvankelijker wordt voor die oorspronkelijke inspiratie. Met iedere stap worden steeds diepere, of hogere, betekenissen van de tekst aan ons onthuld.

Door op deze manier over een heilige tekst te mediteren en door allerlei mystieke vormen van interpretatie te gebruiken, openbaren zich niet alleen steeds nieuwe betekenissen van de tekst, maar wordt ook onze ziel stap voor stap omgevormd. Als we zo met een heilige tekst omgaan, zijn we niet bezig steeds nieuwe informatie te ontvangen, maar zijn we met een scholingsweg bezig: een weg waar we van aards wezen worden omgevormd tot een levende ziel. En die weg is de belangrijkste innerlijke betekenis van het boek Jonah, zoals we zullen zien.

De letterlijke betekenis van Jonah, zoals die in allerlei theo-

FIGUUR 7

krachten vertegenwoordigt die neigen naar menigvuldigheid. Deze twee stammen vormen aldus een tegenstelling, waardoor er tussen de stammen een eeuwige strijd kan losbranden als zij niet door een bemiddelende kracht in evenwicht worden gehouden. Die kracht wordt door de stam van de levensboom weergegeven, die zich tussen de beide stammen van de boom van kennis bevindt. Deze stam is een uitdrukking van eenheid-in-onderscheidenheid. Dit samengaan van de boom des levens en de boom van kennis wordt in de Kabbalah meestal eveneens 'de boom des levens' genoemd, omdat deze de eenheid-in-onderscheidenheid van goed en kwaad duidelijk weergeeft. Beide bomen worden traditioneel weergegeven in het diagram van de boom des levens, dat in figuur 7 is weergegeven.

In dit diagram zijn 10 sferen of bollen getekend – de *sefiroth* – die een centrale rol spelen in de Kabbalah.

De bovenste drie vormen een driehoek van kroon (*kether*), wijsheid (*chokmah*) en intelligentie (*binah*). Deze drie-eenheid drukt zich onder meer uit in de drie kwaliteiten van de *neshamah*.

De omcirkelde 6 *sefiroth* zijn: rechts: genade (*chesed*), links: gestrengheid (*geburah*), midden: harmonie (*tifereth*), rechts: overwinning (*netzach*), links: glorie (*hod*) en midden: fundament (*yesod*). Zij drukken zich onder meer uit als de 6 vermogens van de *ruach*.

De onderste cirkel heet koninkrijk (*malkuth*) en manifesteert zich onder andere als de *nefesh*.

De linkerstam of -kolom kunnen we beschouwen als de adem die van de Heilige (YHVH), vanuit de eenheid, zich verspreidt over alle mensen. Traditioneel bestaat deze veelheid uit 70, of ook wel 72, volkeren. Zij wordt gesymboliseerd door de Hebreeuwse letter *ayin* [א].

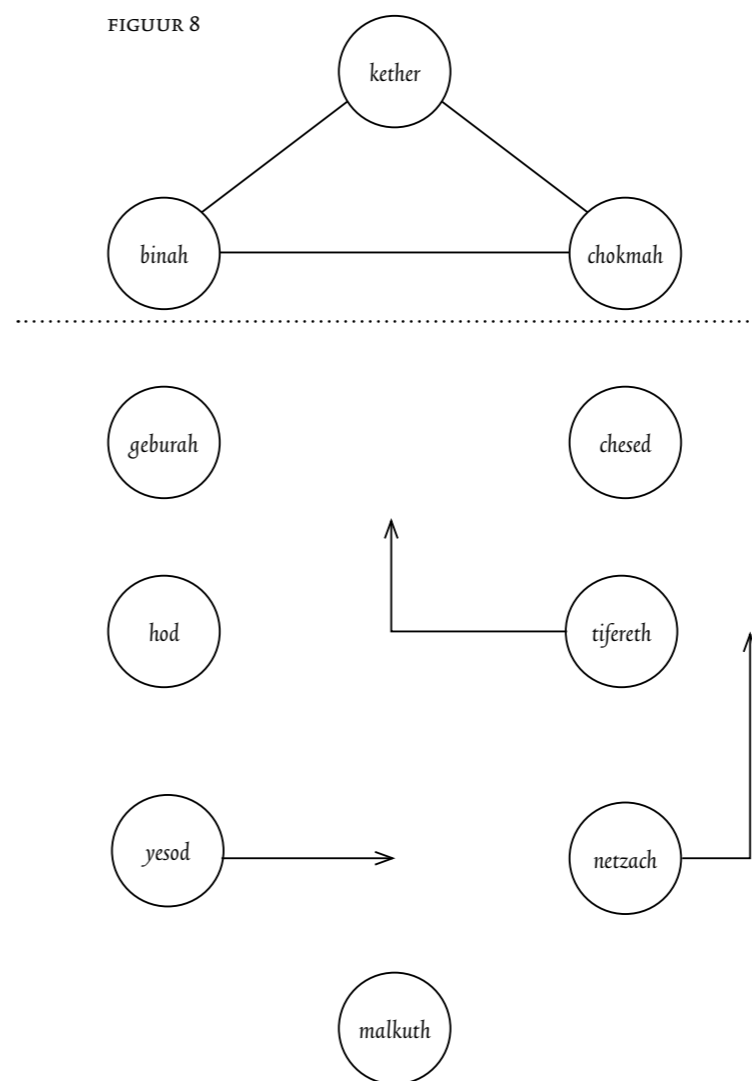
De rechterkolom correspondeert met de adem die teruggaat vanuit de vele volkeren naar de eenheid van YHVH. Die eenheid wordt gesymboliseerd door de letter *aleph* [א].

De middelste stam is hun synthese en geeft uitdrukking aan de relatie tussen ons en de Heilige (YHVH) – tenminste, als wij geen slachtoffer zijn van de zondeval en ons dus niet onder de horizon van *assiah* bevinden.

We hebben gezien dat Adam deze relatie verbreekt door zich de adem toe te eigenen. Dit kan op twee manieren gebeuren. In het Bijbelverhaal gebeurt dit doordat Adam zich identificeert met de veelheid: hij/zij wil rijkdom, hij/zij wenst iets voor zichzelf te bezitten, hij/zij wenst een autonoom individu, een persoonlijkheid, te zijn. De andere mogelijkheid is dat Adam zich vereenzelvigd met de rechterkolom. Dan wenst hij/zij op te gaan in de eenheid, zoals een druppel terugkeert naar de oceaan – aldus een bekende oosterse metafoer. Beide vormen van identificatie zijn verkeerd, omdat Adam zich daardoor van de Heilige afwendt. Hij/zij was bedoeld om brug te zijn tussen hemel en aarde, om handen en voeten en gelaat te zijn waardoor de Heilige zich op aarde en in *yetzirah* kan uitdrukken.

Door zich met een van beide stammen te vereenzelvigen, verzaakt Adam deze opdracht. Hij/zij keert zich af van de Heilige, waardoor de middelste kolom verdwijnt en alleen de boom van kennis overblijft. Vanaf nu wordt Adam beheerst door al de tegenstellingen die zo kenmerkend zijn voor ons rationele en conceptuele denken en onze positieve en negatieve emoties en gevoelens. Dat is het moment dat Adam 'bekleed wordt met rokken van vellen': hij/zij incarneert in het lichaam van een zoog-

FIGUUR 8

dier en nu is Adams bewustzijn voornamelijk gericht op *assiah*. In de loop van de geschiedenis, zoals die in Genesis verteld wordt, zien we hoe Adams nazaten nog verder wegzakken en uiteindelijk onder de horizon van *assiah* terecht komen.

In figuur 8 is de boom van de kennis in schematische vorm voorgesteld.

In deze figuur zien we dat *yesod* op de linkerkolom is terechtgekomen. Dit symboliseert de *eigenliefde*. Ons ik-besef is vooral gericht op ons eigenbelang. *Yesod* op de linkerkolom is kenmerkend voor de egocentrische, zichzelf autonoom wanende persoonlijkheid die zich met van alles en nog wat identificeert.

Verder zien we dat *tifereth* terecht is gekomen op de rechterkolom. *Tifereth* is de centrale *sefirah* van de *ruach*. Daarom geeft deze nieuwe plaats aan dat de ziel geheel is opgegaan in de eenheid en niet langer geïndividualiseerd is. Zij is een algemene 'wind' geworden die volstrekt onbewust in *yetzirah* is opgelost.

Tot slot zien we dat *netzach* een stap naar beneden is gevallen. Oorspronkelijk bevond zij zich op hetzelfde niveau als *hod*.

Netzach symboliseert onder meer het *imaginale* vermogen

van de ziel. Als zij zich op haar oorspronkelijke niveau bevindt, drukt zij de *objectieve* imaginatie uit. Nu zij zich op hetzelfde niveau als *yesod* (het *ego*) bevindt, vertegenwoordigt zij de *subjectieve* imaginatie, onze dagdromen en al onze fantasieën.

Dit schema drukt de structuur uit van de *levende ervaring* van de gevallen – de 'normale' – mens. Dit is de situatie waarin *Jonah* zich bevindt, als het Woord van de Heilige tot hem komt.

► Jonah

De Hebreeuwse naam *Jonah* betekent 'duif'. Het Nieuwe Testament vertelt hoe de heilige geest in de gedaante van een duif op Jezus neerdaalt als hij tijdens zijn doop uit het water oprijst. Dat is het moment dat hij ervaart dat de hemel openscheurt en een stem zegt: 'Jij bent mijn zoon.'

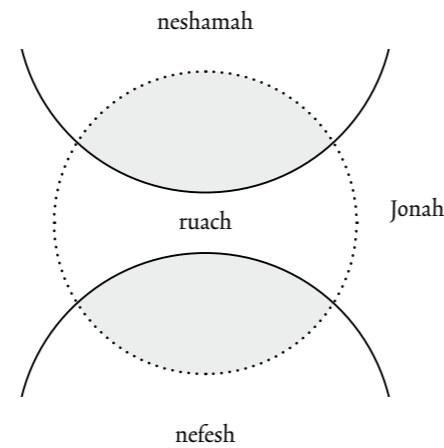
Dit verhaal verwijst naar het eerste vers van *Genesis*, waar wordt beschreven hoe de geest van god – de *ruach Elohim* – boven de oerwateren klapwiekt. De duif die boven Jezus klapwiekt als hij uit de oerwateren van de doop oprijst, maakt het mogelijk dat er een nieuwe schepping ontstaat: Jezus wordt de zoon van god.

De vogel die voor het begin van de schepping klapwiekt boven de oerwateren, zorgt er eveneens voor dat een nieuwe schepping gaat ontstaan. Welnu, als de *ruach* – de ziel – in ons actief wordt, gebeurt hetzelfde: de uiterlijke mens (de persoonlijkheid) begint een transformatieproces te ondergaan met als resultaat dat een nieuwe schepping, een nieuwe mens zal ontstaan.

Jonah is aldus een verschijningsvorm van de *ruach* en het is zijn taak om een nieuwe schepping mogelijk te maken. *Nineveh* bevindt zich in een chaotische toestand die te vergelijken is met de oerwateren van *Genesis*. *Jonah* moet ervoor zorgen dat een omkering, een *metanoia*, gaat plaatsvinden, opdat *Nineveh* weer een heilige stad wordt.

Omdat *Jonah* de *ruach* vertegenwoordigt, moet zijn *levende ervaring* zijn natuurlijke plaats in *yetzirah* hebben. Dit wordt bevestigd door het gegeven dat *Jonah* als een profeet moet optreden. Profeten zijn middelaars tussen de volkeren van *assiah* en de Heilige. Net als Adam, moet

FIGUUR 9

Jonah vanuit *yetzirah* als brug tussen hemel en aarde gaan fungeren.

Bovendien vertelt het tweede vers uit hoofdstuk 4 van *Jonah*, dat Jonah uit de *adamah* afkomstig is. Zoals we hebben gezien, is deze rode klei de substantie die bij *yetzirah* behoort. Het is een substantie die het mogelijk maakt dat Jonah een lichtlichaam ontwikkelt waardoor hij in *yetzirah* handelend kan optreden, net zoals hij in *assiah* een lichaam heeft dat hem in staat stelt om in die wereld werkzaam te zijn.

Jonah vormt het centrale karakter van dit Bijbelboek. Dat betekent dus ook dat de *ruach* het centrale thema is. Daarom is dit boek voor ons zo van belang. Door ons met behulp van objectieve imaginatie de symbolen uit dit boek voor te stellen – en de pasteltekeningen die naar aanleiding van dit boek gemaakt zijn, op ons te laten inwerken – kan de *ruach* in ons – of om ons – tot leven worden gewekt.

De *ruach* vormt de dynamische relatie tussen de *neshamah* en de *nefesh*. Daarom heeft zij een deel van de *nefesh* en een deel van de *neshamah* in zich, anders zou zij geen brug tussen hemel en aarde kunnen zijn. Dit kunnen we ons als volgt voorstellen: zie figuur 9.

Net zoals we bij het verhaal van de twee bomen hebben gezien, loopt Jonah het risico dat hij zich geheel vereenzelvigd met de *nefesh* en zich identificeert met de veelheid van ikken, gedachten, gevoelens en emoties die tot de persoonlijkheid behoren. Het is echter ook mogelijk dat hij zich verliest in de eenheid van de *neshamah*, waardoor zijn uniciteit oplost in het niets. In beide gevallen verzaakt Jonah zijn opdracht om profeet te zijn, een brug tussen hemel en aarde.

Het boek *Jonah* gaat over de weg die iedere ziel kan gaan en speelt zich daarom af in de wereld van *yetzirah*. Dit betekent dat alle personen, dieren en dingen in het verhaal, aspecten van Jonah verbeelden. Dat maakt het niet altijd gemakkelijk om de draad van het verhaal te blijven volgen.

Wanneer Jonah zich in een toestand van bewustzijnsver-

nauwing bevindt – onder de horizon van *assiah* – verwijst zijn naam vooral naar de uiterlijke mens en daarmee naar de *nefesh* waarmee hij zich geheel heeft vereenzelvigd. Als hij in een nog diepere toestand van bewustzijnsvernauwing terecht komt – bijvoorbeeld in de buik van de grote vis – bevindt hij zich in *yetzirah*-onder-de-horizon. Dat deel van het verhaal gaat dan over de ziel (de *ruach*). Maar omdat de ziel zich onder de horizon bevindt, verwijst de naam Jonah vooral naar *nefesh*-van-*ruach*, het onderste grijze deel van figuur 9.

Vervolgens gaat Jonah naar Nineveh. Nineveh is een symbool voor de structuur van de ziel, de 6 *sefirot* van figuur 7 en 8. De naam Jonah verwijst dan meestal naar het middengedeelte van *ruach* (zie figuur 9), maar vaak wordt Jonah naar beneden getrokken en probeert zijn uiterlijke mens – *nefesh* – weer de hoofdrol te spelen. In het laatste hoofdstuk staat vooral de *neshamah*-van-*ruach*, het bovenste grijze deel van figuur 9, centraal.

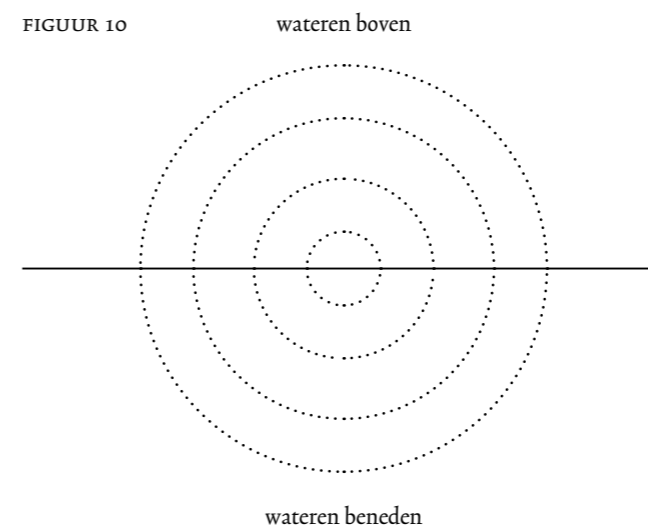
Het is daarom belangrijk dat we bij het lezen van de tekst, voortdurend nagaan op welk niveau Jonah zich bevindt en welk aspect van hem daarbij de boventoon voert.

► Jonahs vlucht

YHVH zegt tot Jonah: Sta op (Jonah 1:2). [PASTEL 1] Hij roept Jonah op om zich te openen voor de verticale richting. Jonah is blijkbaar niet gericht op de Heilige (YHVH) – en daarmee op de oorsprong – maar horizontaal gericht. Jonah heeft zich geheel met de *nefesh* geïdentificeerd. Als uiterlijke mens zit hij gevangen onder de horizon van de wereld van *assiah*.

Jonah 1:3 vertelt ons vervolgens dat Jonah inderdaad opstaat, maar hij richt zich daarbij niet op de Heilige. Integendeel. Hij vlucht weg naar Tarshish, weg van het aangezicht van YHVH. [PASTEL 2, 3] Moedwillig verbreekt hij de ik-gij-relatie die door de roep van de Heilige is opgewekt. Hij keert zich bewust van de Heilige af. Jonah beleeft hier zijn eigen zondeval, want hij daalt af naar Japho [►4] om een schip te nemen dat hem naar Tarshish zal brengen. Dat schip vaart op de ‘wateren beneden’ (zie figuur 10), terwijl Jonah juist naar de ‘wateren boven’ – *yetzirah* en *briah* – had moeten gaan.

FIGUUR 10

Vervolgens daalt Jonah af in het schip. [►5] Daarmee wordt duidelijk dat zijn toestand van bewustzijnsvernauwing, die correspondeert met *assiah*-onder-de-horizon, alleen maar is toegenomen. Vers 5 bevestigt dit: ‘Jonah daalt af naar de allerlaagste gedeelten van de boot en gaat liggen en hij is bewusteloos.’ [►7]

Midrash *Jonah* vertelt dat Jonah, als hij in het schip afdaalt, de ziel van de mens is die in de wereld neerdaalt tot in het aardse lichaam, dat door het schip wordt voorgesteld. Hier zien we dus niet alleen de correspondentie tussen Jonah en de ziel bevestigd, maar ook dat het lichaam – het schip – de persoonlijkheid verbeeldt. Het Hebreeuwse woord voor ‘schip’ is $\eta \nu \kappa$, *aniah*. Maar dit woord verschilt nauwelijks van $\nu \nu \kappa$, *ani*, dat ik betekent, het ik dat zo kenmerkend is voor de persoonlijkheid. De ziel, *ruach*, daalt af en verliest zich in de persoonlijkheid die de eenheid vormt van psyche en fysiek lichaam.

Een andere midrash, *Pirke de Rabbi Eliëzer*, vertelt bovendien dat zich op het schip 70 mensen bevinden, elk uit een ander land. Dat wil zeggen dat Jonah zich nu geheel met de veelheid heeft verbonden en daarmee met de linkerkolom van de boom van kennis, want 70 is de getalswaarde van de letter ψ (*ayin*). Jonah en de 70 mensen vormen samen het getal 71. Dat is de getalswaarde van Jonahs naam: $\eta \nu \nu \nu = 10 + 6 + 50 + 5 = 71$. Jonah bestaat dus uit de ziel (*ruach*) en 70 elementen of ikken van zijn persoonlijkheid, die in een wankel evenwicht worden gehouden door het schip.

Het Hebreeuws kent geen afzonderlijke tekens voor getallen, daarvoor worden de letters gebruikt, die ieder hun eigen getalswaarde hebben.

De getalswaarde van de naam Jonah, 71, wordt in het Hebreeuws geschreven als $\kappa \psi$. We hebben gezien dat κ , *aleph*, met de rechterkolom van de boom van kennis correspondeert – het streven naar eenheid – en ψ , *ayin*, met de linkerkolom – het streven naar menigvuldigheid. De middenkolom, de stam van de boom des levens, moet deze tegenstelling tot harmonie brengen. Daarvoor zou er zich tussen deze twee letters een derde letter moeten bevinden, bijvoorbeeld de letter ν , *waw*, die niet alleen een verbinding uitdrukt, maar ook correspondeert met de se-

firah tifereth die nu juist voor deze harmonie moet zorgen. Deze derde letter ontbreekt hier. Daarom laat het getal 71 zien dat de structuur van de *ruach* van Jonah overeenkomt met die van de boom van kennis (zie figuur 8). Hij bevindt zich, als YHVH hem roept, in de toestand van na de zondeval. Maar in plaats van zich op te richten en zich met de hulp van de Heilige stap voor stap te zuiveren, vlucht hij weg.

Het is echter niet zo vreemd dat Jonah wegvlucht. De eerste fase van een authentieke contemplatieve scholingsweg begint met de roeping. Die roep trekt ons – de uiterlijke mens – weg uit ons gewone dagelijkse leven, onze zekerheden en ons egocentrisme. Niemand kan zich zonder slag of stoot aan zo’n omwenteling overgeven. Het is zelfs zo dat iemand die zich vol enthousiasme aan zo’n roeping overgeeft, zeer waarschijnlijk niet geschikt is om deze weg te gaan. Want dan is het vrijwel zeker dat de persoonlijkheid meent een nieuwe mogelijkheid ontdekt te hebben, waarmee zij zich verder kan ontwikkelen. Een authentieke roeping leidt daarentegen tot het sterven van de persoonlijkheid en niet tot individuatie of een of ander hoger zelf. Dat zijn allemaal doelen die alleen maar de uiterlijke mens versterken en wellicht vervolmaken, maar die er niet voor kunnen zorgen dat in ons de ziel tot geboorte komt.

Als wij werkelijk door de Heilige worden geroepen om deze weg van wedergeboorte op te gaan, zullen allerlei ikken in opstand komen en wegvluchten. Toch is het onmogelijk om aan deze roep te ontsnappen. De Heilige roept ons op om – eindelijk – onze taak op ons te nemen: een brug te worden tussen hemel en aarde.

Jonah kan dan ook niet ontsnappen. Hij vlucht weg met zijn schip, maar de Heilige werpt een grote wind – *ruach* – op de zee en het schip denkt te breken (vers 1:4). [►6] Ja, het schip denkt. Daarmee wordt opnieuw bevestigd dat het schip de persoonlijkheid (de uiterlijke mens) is en niet louter het fysieke lichaam.

De 70 zeelieden vrezten en jammeren, ieder van hen bidt tot zijn eigen god. Ze werken dus niet langer als eenheid samen om de storm te trotseren: de heilige geest die

